

כפירה שקטה: המחלה שיותר מסוכנת מאתיאיזם

יתר לחץ דם, מכונה בפי הרופאים בשם "הרוצח השקט". לחץ דם גבוה אינו גורם נזק מידי ויכול להתקבל באדישות, אבל יוצר נזקים חמורים בטווח הארוך. הוא מקשיח את כלי הדם וחוסם אותם, החסימה דורשת מהלב מאמץ מוגבר בשאיבת הדם, מה שמחליש אותו ומביא לאי ספיקת לב. חסימת כלי הדם מונעת גם מהדם להגיע אל המוח ולשבץ מוחי ל"ע.

בתחום הרוחני יש גם רוצח שקט. גישה מחשבתית שאינה מתריסה ברעש כמו גישות שליליות אחרות, אבל מסוכנת לא פחות מהם. הכוונה היא ל"כפירה שקטה": הרגשת ניתוק מהמשמעות הגדולה של החיים. אדם הרואה בעצמו 'מספר אקראי', שאינו נושא ייחודיות ומטרה נאצלת. הוא סבור **שהאלוקים גדול, אבל הוא עצמו קטן**. הוא אישית יצור עצמאי, שלא נועד לשנות דבר.

הגישה הזו מסוכנת יותר מאשר מקבילותיה האתאיסטיות התוססות. היא חוסמת את עצם זרימת הדם שמניעה לעשייה והופכת הכול לקר, מרוחק וחסר משמעות.

הפסיכולוג היהודי היונאי, ויקטור פרנקל, מצטט משפט מדויק בספרו 'האדם מחפש משמעות': **"מי שיש לו מה – יוכל לשרוד כל איך"**. מי שמאמין כי מחכה לו משימה גדולה – לא ישקוט וינח עד שיגשים אותה. פרנקל נוכח בכך במחנות ההשמדה הנאציים. הוא הבחין בתופעה מדהימה: היו שאיבדו את טעם החיים ושרדו רק בגלל שאף נאצי לא ירה בהם, אבל היו שלהטו בחיים. הם נאבקו על ההישרדות וספרו את הרגעים עד השחרור. הוא שוחח עם הטיפוסים החיוניים וגילה שלכל אחד מחכה משימה בעולם בחוץ. אחד חולם לטפל בבת שלו שסובלת ממחלה זקוקה לו, אחד צריך לסיים ספר שהתחיל לכתוב, ושלישי חולם לפתח מוצר.

כך המניע לתיקון עולם היא הידיעה **שנבחרתי!**, סיפור חיי הוא שליחות שנועדה לי מפי הקב"ה בכבודו ובעצמו ותיקון העולמות וגאולת העולם תלויים בי.

הבה נחدد את המשמעות הייחודית של כל אדם ונעשה זאת באמצעות התבוננות בשאלה גדולה: מה מטרת מכת הצפרדע? מה היה הצורך במכה נחמדה וחסרת מסוכנות כזו, שבשום אופן לא הייתה שוברת את פרעה? יתירה מכך: איך יתכן שדווקא היא המכה היחידה שלא הסתלקה בגמר העונש ונתרה כמסר נצחי מהדהד בפני פרעה והעולם כולו?

אנו נטען כי הצפרדע הממה את פרעה דווקא בגלל קטנותה. אם אפילו יצור לא מועיל-לא מזיק וחסר משמעות לכאורה כמותה, נושא שליחות ישירה לשם ה', קל וחומר למלך מושל בכיפה כמו פרעה, שנועד למלא שליחות אלוהית כבירה. הצפרדע דיברה אל פרעה וכוונה אל כולנו.

ב. עשר המכות היו סדרת סנקציות שיטתית, שנועדה להרוס את מצרים ולמוטט את עקשות פרעה. היו מכות שגרמו נזקים עצומים **לממון** מצרים, כמו ה"דבר" שהמית את בעלי החיים וה"ברד" וה"ארבה" שחיסלו את היבול. היו מכות שפצעו את **גוף** המצרים, כמו ה"כינים" המגרדות וה"שחין" שהיה כוויות לשהטות על הגוף. והיו מכות שפגעו **בחיים עצמם**, כמו מי השתייה וההשקיה שהפכו ל"דם", חיות הטרף שמילאו את מצרים במכת "ערוב", ובכורות מצרים שנפלו ומתו ב"מכת בכורות".

ארבע מכות מתוכן היו באמצעות בעלי חיים: צפרדע, כינים, ערוב ודבר. הכינים פגעו בגוף המצרים, הערוב היו תערובת בעלי חיים שהסתובבו ברחובות ומילאו אימה והדבר חיסל את בעלי החיים.

המכה הראשונה בין בעלי החיים והשנייה בין כלל המכות הייתה הצפרדע. אהרן הרים את מטהו על הנילוס ועלתה צפרדע גדולה מהמים. המצרים היכו אותה במטרה להבריחה בחזרה למים, אבל כל מכה גרמה לה להשריץ עוד צפרדעים שמילאו את מצרים בקרקוריהם. הצפרדעים חדרו לכל פינה, לבתים, לסירים ולתנורים וקפצו מתוך האוכל.

1. שמות ז-ח: ועלו ובאו בבייתך ובחדר משכבך ועל מטתך ובבית עבדיך ובעמך ובתנורך ובמשארותיך: ובכה ובעמך ובכל עבדיך יעלו הצפרדעים ... אמור אל אהרן, נטה את ידך במטך ... והעל את הצפרדעים על ארץ מצרים. ויט אהרן את ידו על מימי מצרים ותעל הצפרדע ותכס את ארץ מצרים.

רש"י ח,ב: צפרדע אחת הייתה והיו מכים אותה והיא מתזת נחילים נחילים.

[בהערה¹ הובאה הרחבה מוסרית נהדרת].

כאן עולה התמיהה על מטרת המכה: איך היא אמורה לשבור את פרעה? כיצד הצפרדע הלא מזיקה נכנסת בין מכת דם שפגעה במשאב החיוני של המים, למכת כינים שהטריפה את החיים והוכיחה את אפסות החרטומים מול ה'?" הרי הצפרדע עושה בעיקר רעש? היא הצקה טורדנית שאפשר לחיות אתה? אנשים חיים בבתי כלא ובמחנות עבודה לצד עכברים ועכברושים וזחלים שונים ולא מתים מזה?

במיוחד שהמצרים נהגו לאכול צפרדעים לתיאבון כמו גם זחלים אחרים, כך שהם לא הזדעזעו מהצפרדעים שחדרו לתוך תנורי האפייה והעשירו את טעם הלחם והעוגות?

התמיהה גורמת למפרשים ללכת רחוק ולהעצים את המכה יותר ממה שכתוב במפורש:

מדרש הגדול: והיו נכנסים מפי הטבעת ויוצאים מפיו, לקיים דברי הפסוק **'ובכה ובעמך'**. והיה הצפרדע קורא ממעי פרעה אימתי נצא, ועונין חבריו ממעי מצרים וגדוליו כשיבוא בן עמרם ויתפלל.

אבן עזרא: רבים אמרו שהוא דג הנמצא במצרים, ייקרא בלשון ערב 'אלתמסח', ויוצא מן הנהר וחוטף בני אדם. ואחרים אמרו כי הם הנמצאים ברובי הנהרות שמשמיעים קול והוא הנכון בעיניי והידוע.

לדברי מדרש הגדול, הצפרדעים חדרו לתוך גופי המצרים וקרקרו מתוך מעיהם וכך הזיקו לגופם. האבן עזרא בפירושו הראשון כותב שהצפרדע הוא תנין הנילוס, הנקרא בימינו "תמסח", שהוא טורף המזיק לבני אדם. אבל האבן עזרא מסיים כי הנכון בעיניו שמדובר בצפרדע פשוט המשמיע קול.

אולם משמעות פשטות הפסוקים, שמדובר רק בצפרדע טורדנית שהרעיש את מצרים כפירוש שני של האבן עזרא ולא כפירושו הראשון ולא כדברי המדרש הגדול. אם כן, שבה התמיהה: מה הייתה מטרת המכה בכלל המכות הקשות שמוטטו את חיי מצרים?

התמיהה עולה מכיוון מעניין נוסף: דוד מחדד כי מכת ערוב כללה את כל בעלי החיים והג'ונגל כולו התעורר. כך שאחרי שהצפרדעים והכינים הופיעו במכה בפני עצמה, הם חזרו שוב בכלל בעלי החיים.

¹ בעוד שהקב"ה ציווה את אהרן להעלות "את הצפרדעים", לשון רבים, הוא העלה רק צפרדע אחת וסמך על כך שהמצרים יכו יכיו אותה והארץ תתמלא בהן. הרבי מסיק מכך הוראה גדולה (ליקוטי שיחות 94/ז): כשמדובר על 'מכה', אין מהדרים במצוות ומקיימים את ההוראה "המתחיל במצווה אומרים לו גמור" ... כאן אפשר לסמוך על הפרשנות המצמצמת ולהעריך שהדברים יסתדרו מאליהם...

הדבר דומה לכמה דעות בחז"ל, כי בעונש מלקות בבית דין, היו נותנים רק שלושים ותשע ולא ארבעים, אף שנאמר בתורה 'ארבעים יכנו'. שכן מוטב להכות אחת פחות ולא יגיעו לתת לו בטעות אחת יותר. הו' אומר שמכות זה אירוע חמור וקשה כל כך, בו הולכים לקולא וסומכים על הפרשנות הממעטה.

עד"ז הרבי מסביר בהקשר אחר. חכמינו אמרו: "לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת", וזכרנו שראיתי בשיחות אדמו"ר כי חז"ל מדייקים לכתוב "שמאל דוחה וימין מקרבת", שכן הדחייה צריכה להיות ביד שמאל החלשה ואילו הקירוב צריך להיות ביד ימין החזקה. היינו שהקירוב צריך להיות פי כמה וכמה ביחס לדחייה הזמנית והחולפת. עוד כותבים בעלי המוסר רעיון משמעותי: רש"י כותב רעיון נסי ומפתיע, לפיו צורת ההתרבות של הצפרדעים, הייתה באמצעות המצרים שהיכו בה והיא השפריצה עוד ועוד מתוכה. אולם הגמרא בסנהדרין (זו,ב) מביאה דעות אחרות: רבי עקיבא אומר, שהצפרדע השריצה במהירות מיליוני צפרדעים. אמר לו רבי אלעזר בן עזריה: עקיבא, מה לך אצל הגדה [שהביא פירוש מחודש וקשה להבנה]? כלה מדברותיך ולך אצל נגעים ואהלות. אלא צפרדע אחת הייתה, שרקה להם והם באו.

מדוע מעדיף רש"י פירוש מחודש ולא כותב פשוט כרבי אלעזר בן עזריה, שהצפרדע שרקה ועלו עוד מן המים? בליקוטי שיחות שם מבאר בדרך הפשט. אבל ראיתי הוראה חשובה לחיים בספרי מוסר: רש"י מלמד איך נוצרת מכה ומתפשטת הרס קהילתי: **מתעסקים עם הצפרדע והיא משפריצה הרס.**

בכל קהילה יש 'צפרדע': טיפוס עקשן שאינו יודע מעצור. מנהיג קהילה חכם יודע לא להתעסק אתו ובעיקר לא להכות בו שוב ושוב. לומר מה שצריך ולהמשיך הלאה. אולם הנטייה שלנו היא להיכנס לשרשרת פינג-פונג של מכתבים ונצחנות וזה גורם לו להתנפח יותר ויותר ולמכה שאינה עוצרת...

2. תהלים עח: ישלח בהם ערב ויאכלם וצפרדע ותשחיתם ... **שם קה:** אמר ויבא ערב כנים בכל גבולם.

המגיד מדובנה ממשיך למלך שעשה חתונה ולא מצא אולם לאלפי אנשים. חילק את האירוע לשלושה לילות: הראשון לתושבי העיר, השני לשרים והשלישי לבני המשפחה. בערב השלישי מופיעים זוג שכבר היו בערב הראשון. המלצר תפס אותם להוציאם מהאולם, אבל הם ניגשו לבעל השמחה והסבירו כי הם גם תושבי העיר וגם בני דודים של הכלה. הורה למלצר להשאיר אותם. זה שאומר הכתוב: "ישלח בהם ערב וצפרדע... אמר ויבא ערב כנים": לאחר שהצפרדעים והכנים הופיעו בערב הראשון, הקב"ה "שילח ואמר" להם להופיע גם במכה הרביעית בכלל כל בעלי החיים.

והתמיהה מתחזקת: מדוע הופיעו הצפרדעים תחילה במכה בפני עצמה ולא באו רק עם כלל המזיקים?

מלבי"ם תהלים עח: מכות ערוב וצפרדע היו כפולות, שאחר שבמכת ערוב באו כל החיות והשרצים המזיקים, ממילא בא גם הצפרדע בתוכם, ולמה שלח תחלה את הצפרדע בפני עצמו?

מנגד, למרות הנחמדות של הצפרדע, דווקא במכה הזו נאמר ציווי יחיד שלא נאמר במכות אחרות:

שמות ח: ויאמר משה לפרעה: התפאר עלי למתי אעתיר לך ולעבדיך ולעמך להכרית הצפרדעים ממך ומבתיך **רק ביאור תשארנה** ... וסרו הצפרדעים ממך ומבתיך ... **רק ביאור תשארנה**.

התורה מדגישה פעמיים כי הצפרדעים לא נעלמו. בעוד ששאר המכות הסתלקו בגמר המכה ולא נודע כי היו, הצפרדעים הם היחידים שנותרו **כתזכורת מהדהדת על מי היאור**. התמיהה עולה:

אבן עזרא ח,ה: מהו טעם ביאור תשארנה?

הרבי מדייק יותר **ברש"י ח,יז:** יש טעם באגדה לכל מכה ומכה, למה זו ולמה זו, בטכסיסי מלחמות בא עליהם כסדר מלכות שצרה על עיר: בתחילה מקלקל מעיינותיה (מכת דם שקלקלה את המים), ואחר כך תוקעים עליהם ומריעים בשופרות **ליראם ולבהלם** וכן הצפרדעים מקרקרים והומים.

רש"י מדגיש בלשונו כי מכת הצפרדע נשאה יעד כפול: "ליראם ולבהלם". פירוש הדברים הוא, שבשעת המכה עצמה היא יצרה בהלה, אך אחרי גמר המכה, היה עדיין השאירה **יראה**. היות שהצפרדעים נשארו ביאור, המכה הזו השאירה אחריה חרדה עמומה שלא פסקה מהמצרים. (הרבי מוסיף שם משל מהמנהג ב"חדר", בתלמוד התורה של העיירה: המלמד היה תולה שוט על הקיר ועצם ראיית השוט, הייתה מאיימת על הילדים ומתריעה בפניהם על העתיד לקרות אילו ישקעו בחלומות בשעת הלימוד...).

התוועדיות הרבי מלובאוויטש תשד"מ ב/827: "לבהלם" היא בהלה בעת המכה, כמובן בפשטות שהעובדה שהצפרדעים מקרקרים והומים בכל גבול מצרים גורמת לבהלה, אבל "היראה" שייכת גם לאחר סיום המכה, כתוצאה מכך שנשארה **מזכרת** מהמכה היא, כיון שנשארו צפרדעים ביאור.

העוצמה הייחודית במכת הצפרדע, באה לביטוי גם במדרש הבא. המדרש דן בשאלה האם יש משמעות לכל יצור בבריאה? האם ישנם יצורים שנבראו סתם כך, ללא מתן תרומה לעולמו של הקב"ה ואומר?

שמות רבה ריש פרק י: אפילו דברים שאתה רואה כאילו הן מיותרים בעולם, כגון נחשים ועקרבים, הן היו בכלל ברייתו של עולם ... תדע לך שכן... שאילולי **הצפרדע היאך היה פורע מן המצרים?**

וכל אחד שואל, מה הכוונה היאך היה פורע מן המצרים? היה פורע עם מקקים, נמלים וכל זוחל אחר?

לבסוף, עוד ראה מעניינת לחשיבות הצפרדע. המדרש מוסיף כי הצפרדע מעבירה מסר שמימי גדול - לא רק ביחס לפרעה, אלא - גם ביחס (להבדיל) לשירת דוד המלך, נעים זמירות ותשבחות.

ילקוט שמעוני תהלים רמז קמט: בשעה שדוד סיים ספר תהילים, זחה דעתו. אמר יש בריה בעולמך שאומרת שירות ותשבחות יותר ממני?! הזדמנה לו צפרדע אחת ואמרה: דוד אל תזוח דעתך, שאני אומרת שירות יותר ממך. **זוהר פנחס רלב,ב:** שאני מזמרת ומשבחת לקב"ה לילה ויום בלי לשכב.

וכל אחד מעלה את תמיהת **המבי"ט על פרקי שירה:** מי זו ומה מהותה אשר מלאה לבה לדבר כן?

ג. נתחיל עם מעלה ייחודית בגבורת הצפרדע, המרגשת שבעתיים בשנת העוז ומסירות הנפש שעברנו. גזמרא מפורסמת בנושא הצפרדע, שמעסיקה את המפרשים בכל הדורות והיא ממש מדרש פליאה:

3. פסחים נג,ב: דרש תודוס איש רומי: מה ראו חנניה מישאל ועזריה שמסרו עצמן על קדושת השם לכבשן האש? נשאו קל וחומר מצפרדעים: מה צפרדעים שאין מצווין על קדושת השם וכתוב בהו' ובאו בביתך ובתנורך ובמשארותיך' ומשארות [בצקים] מצויות אצל תנור כשהוא חם - אנו המצווים על קדושת השם על אחת כמה וכמה.

תודוס איש רומי היה מנהיג יהודי שנאמרו דברי חז"ל בשמו. הוא עוסק בניסיון קידוש ה' הגדול של חנניה, מישאל ועזריה בבבל. ספר דניאל מספר כי המלך נבוכדנצר קם טרוד מחלום מציק. הוא לא זכר את החלום ותבע מחרטומי בבל לנחש מה היה חלומו ולפתור אותו. הם לא היו מסוגלים והוא הרג אותם. דניאל, שהיה חכם יהודי שהוגלה מירושלים ביחד עם חנניה, מישאל ועזריה, חשש שהוא הבא בתור והתפלל לדעת החלום.

דניאל חלם בעצמו את חלום נבוכדנצר וקם ומתארו בפני המלך: הוא רואה פסל ענק, ראשו זהב, חזהו וזרועותיו כסף, בטנו נחושת, שוקיו ברזל, וכפות רגליו חלקם חרס וחלקם ברזל. והנה עפה אבן ומרסקת את הפסל לרסיסים והאבן הופכת להר גדול. המלך הנדהם מכריז שזה חלומי ומבקש לדעת פתרונו.

דניאל פותר: הפסל מסמל את ארבע הממלכות שינהלו את העולם וישלטו בישראל. ראש הזהב משול לממלכת בבל, זרועות הכסף הן ממלכת פרס שתהיה פחותה מבבל ותכבוש אותה, בטן הנחושת משולה ליוון שתחליף את הקודמות, ושוקי הברזל רומזים למלכות אדום. כפות הרגליים שעשויות מחרס וברזל, רומזות לגלות ישמעאל האחרונה שתמלוך במקביל לשלטון אדום. האבן שעפה ממול ומרסקת אל כל המבנה, מסמלת את מלכות האלוקים שתהרוס את כל אלו ותמשול לנצח.

המלך נפעם מפרשנות החלום, אבל פועל במהירות לבטל את דבר ה'. הוא מקים פסל שכולו מזהב ומביא נציגים מכל האומות לכרוע לפניו, כאות לשלטונה הנצחי של בבל. הוא תובע גם מחנניה, מישאל ועזריה, שלוש הנערים היהודיים שגדלו בארמונו, לכרוע לפני הפסל. כאן בא תודוס איש רומי ודורש כי הנערים התלבטו האם לציית ולכרוע לפני הפסל או למסור נפשם על קדושת השם? עד שלמדו קל וחומר מהצפרדעים שלא הצטוו לקדש השם ובכל זאת נכנסו לתוך התנורים הרותחים במצרים לכבוד ה', קל וחומר הם שמצווים על כך. הם סירבו להשתחוות לפני הפסל ונזרקו לאש ויצאו ממנה בחיים.

לא ברור: א. למה הוצרכו לקל וחומר מהצפרדעים? הרי נבוכדנצר חירף ה' בפרהסיה וכריעה לפני הפסל הייתה הסכמה פומבית לגידופו? ב. אם מחפשים מאסטר למסירות נפש שלא צווה עליה, אפשר ללמוד מאברהם אבינו שקפץ לאש של נמרוד בלא ציווי ולא צריכים להפוך את הצפרדעים למורי הדרך למסירות נפש? ג. מה הכוונה שהצפרדעים לא צוו לקפוץ לאש והרי הפסוק מצווה להיכנס במשארותיך?

תוספות עונה בביאור שני, רעיון מרומם ומרגש, שכאילו נכתב כלימוד זכות לשנה הייחודית הזו:

תוספות: קשה דהא בפרהסיה הוה ומסקינן בסנהדרין (עד) דלכולי עלמא בפרהסיה חייב למסור עצמו אפילו על מצוה קלה? ר"י מפרש, מה ראו שלא ברחו? שהרי קודם המעשה היו יכולים לברוח, כמו שמסופר על דניאל (סנהדרין צג), שהמלך הבריח אותו משם, כדי שלא יישרף בתוך האש. אלא שלמדו מהצפרדעים שלא לברוח).

לחנניה ומישאל הייתה אפשרות לברוח לפני שייאלצו לעמוד מול הפסל ולמסור נפשם. ההתלבטות הייתה האם לבקש הזדמנות למסור נפשם בקידוש ה' לעיני כל העמים או שרק אם נתפסים – עליהם לעשות זאת? הם מצאו לימוד גדול מהצפרדעים: הקב"ה גזר ציווי כללי שהצפרדעים צריכים להתפזר בכל מצרים – במיטות, במטבחים וגם בתנורים, אבל לא הורה לצפרדע ספציפית להיכנס. כל צפרדע הייתה יכולה להתחמק מהמשימה הקטלנית של התנורים ולומר "רק השבוע התחנתני ואני חייבת לחזור הביתה. הקמתי בית ועוד לא נהייתי ממנו" ולבחור במשימת קרקור בחדרי השינה. אולם הצפרדעים התעלו על עצמם והתמסרו במרץ לקדש ה' באופן הברור והפומבי ביותר.

כמה הדברים מעוררים בסוף השנה הזו: חיילים רבים היו יכולים להיפטר מהמלחמה הקרבית. היו שיכלו לחשוב על עצמם בתוך הקרבות ולהינצל, אבל המציאות הרואית. נזכיר רק את סיפורו של מתן אברג'ל: בעיצומו של טבח שמחת תורה, הוקפצו לניר עם שבעה חיילים מגדוד 13 של גולני. עשרות מחבלים תקפו אותם ברימונים. רימון נחת על הרכב הצה"ל ליד מתן והוא ניסה להרים אותו במהירות ולהשליכו חזרה על המחבלים. אבל הרימון נתקע בדפנות הרכב ועמד להתפוצץ. מתן השתרע על הרימון כדי לספוג את הפיצוץ לתוכו ולהגן על חבריו ולחש: "עשיתי הכול להגן על עם ישראל".

שמעתי את הסיפור ונדהמתי: איפה בחור מן השורה מצא השראה לגבורה כזו? חלפו חודשים ולקראת יום הזיכרון קראתי פרט מדהים²: במכללת וינגייט יש מורה לחינוך גופני בשם דימה בולט. הוא נוהג לספר לחניכי גולני שעוברים אצלו את סיפור הגבורה של רועי קליין, שקפץ על הרימון בקרב בינת-ג'בייל בלבנון, תוך שהספיק לצעוק "שמע ישראל ה' אחד". המורה דימה זוכר את מתן מקשיב לסיפור בעיניים פקוחות ומעכל אותו. כשמתן הגיע לעת פקודה הוא פעל לאורו של הגיבור שלו.

עד כאן מסר גדול אחד מגבורת הצפרדעים: המוכנות למסור נפש בלי ציווי ותביעה.

מכאן נתקדם אל מסר אוניברסלי משמעותי שמלמדת הצפרדע את פרעה ואת כולנו. הרבי מאריך בהסבר מעורר השראה ומשנה חיים (ליקוטי שיחות כא/38 ואילך).

ד. לפני כמה שבועות כתבתי שיעור על השגחה פרטית וייחלתי לסיפור שיניכח את האמת. פתאום קיבלתי טלפון מחוץ לארץ ושליח יקר (הרב הרשי דרוקמן) ביקש לשתף אותי בסיפור מקסים. עצם הטלפון היה ההוכחה הגדולה ביותר למה שביקשתי לשמוע.

הרב מנדי בן אלבז הוא שליח בעיר לא-ווארן הסמוכה לפריז. בלילות החנוכה הוא עובר בין בתי היהודים, מציע להדליק את החנוכייה ולשמוח בשמחת החג. במשך השנים התרגל כי בדירה מסוימת גר יהודי מבוגר, שכועס על כל העולם ומסרב להכניסו לביתו. אבל כמו שליח אמיתי, הרב בן אלבז לא מעניש אנשים על חטאיהם בשנה שעברה ובכל שנה נוקש על אותה הדלת.

פעם התלווה אליו יהודי נוסף מבית חב"ד בשם אברהם והם נקשו על הדלת. להפתעתם התקבלו במאור פנים והוזמנו להיכנס פנימה להדליק את החנוכייה. לפני שיצאו, הרב בן אלבז לא התאפק ושאל את האיש המבוגר מה קרה השנה?

"אגיד את האמת, אני עובר תקופה קשה ומחפש משמעות. כשצעדתי השבוע ברחוב, פניתי אל הקב"ה ואמרתי שאני מבקש סימן שאני חשוב לו. רוח חזקה נשבה ברחוב ופתאום עפה לכיווני כיפה לבנה של חב"ד. לא הייתי צריך סימן יותר טוב כדי להרגיש את הקריאה של הקב"ה אלי".

הרב בן אלבז ואברהם הביטו אחד בשני המומים. כמה ימים קודם, נכנס אחד המתפללים לבית חב"ד עם כיפה סגולה מוזרה, כמו להבדיל של כומר. אותו אברהם שאל מה קרה לכיפה הלבנה שמגיע עימה לתפילות? הוא אמר במבוכה כי בדרך לבית חב"ד, נשבה רוח חזקה והעיפה את הכיפה מראשו. הוא חיפש במהירות כיפה אחרת וזה מה שמצא...

הארכנו בעבר (לפי ביאור האברבנאל שמובא בלקו"ש לו/34) כי מכות מצרים נועדו להרבה יותר משבירת פרעה. הן לא נועדו רק להוציא את ישראל ממצרים, לזה הספיקה מכה אחת של מות הבכורות. המכות נועדו להוציא את מצרים מישראל: לבנות ראש יהודי שמביט על העולם מתוך אמונה בה'. מובא בספרים כי מכות מצרים, נושאות בתוכן את התשובות לכל שאלות החיים ומעניקות תעצומות כוח כנגד כל הספקות איתם מתמודד האדם במהלך חייו. יציאת מצרים הייתה ההקדמה למתן תורה והמכות היו בית הספר לאמונה, האולפנה שהנחילה את עיקרי התפישה היהודית.

בעולם יש שלושה סוגי אנשים: יש צדיקים שהשמים פתוחים לפניהם והם חיים למטה כאילו זה למעלה. מנגד, להבדיל, יש רשעים שמגדירים את עצמם כופרים בכל. הם טוענים בלהט שאין כלום ממעל ח"ו. העולם נוצר במקרה וייעלם באותו המקרה. כך מספר הנביא על סנחריב מלך אשור, שצר

² <https://www.ynet.co.il/news/article/yokra13633157>

על ירושלים בימי חזקיהו המלך (לפני כ-2500 שנה) וחירף וגידף את האמונה באלוקי ישראל, בטענה שכמו אלילי העמים האחרים שקרסו בפני כיבושיו, כך אין כוח עליון שיכול להציל את ירושלים מפניו.

יש את האמצע: האדישים, כמו פרעה. פרעה לא כפר כמו סנחריב, אלא פשוט לא מצא עניין. פרעה לא הכחיש את האפשרות שיתכן ובבריא העולם לפני אלפי שנים היה כוח עליון שהניע את הגלגלים שהובילו ליצירה, אבל סבר שאין לכוח שום קשר אליו ולמציאות הפעילה בעולם.

פרעה סבר שהכוח העליון פרש לעסקיו והוא אדיש לגורל של כלנו. הנביא יחזקאל מצטט את פרעה כמי שטען: "לי יאורי ואני עשיתיני", כלומר, אני יצרתי את עצמי. שכן אני רק תוצאה של התפתחות אבולוציונית טבעית, שנמשכת מיליארדי שנים והיא הביאה ללידה שלי. זאת הבחירה הטבעית של זוג הורים, כפי שהושפעו מזוג הורים מעליהם, עד ראשית המציאות.

כשמשה מוסר את דברי ה' לשלח את ישראל, פרעה מגיב בביטול: "לא ידעתי את ה'". כלומר: אינני מרגיש 'דעת' וחיבור רגשי כלפי ה'. משום שהוא אינו מתעניין בי ואני איני מתעניין בו.

ובעוד שהכפירה נתפסת כחמורה יותר מהאדישות, האמת היא שהאדישות גרועה פי כמה. אחר הכול, הכופר הוא רק **דתי מסוג אחר**. הוא דתי בכפירה שלו, הוא מסור ודבוק לשלילה כמו שהדתי מסור לאמונה (להבדיל). יתירה מכך והוא העיקר: עצם ההתעסקות הנלהבת בכפירה, מעידה שיש אלוקים מעל, שהרי **כמה אפשר להתרגז מדבר שלא קיים (ח"ו)...**

האדיש, לעומת זאת, מעורר בעיה אמיתית. ה'אפתיות' שלו מהווה איום על עצם האמונה ומגרכת אותה.³ מעבר לכך, האדיש מתנתק רגשית לגמרי מהנושא ולא יעשה דבר.

כאן הגיע הזעזוע של פרעה. ה' ציווה ומצרים התמלאה בצפרדעים שקפצו ממי היאור אל תוך התנורים במצרים. היצור הקטן והשולי בעולם ממושמע לרצון ה' ונושא שליחות ייחודית שרק הוא יכול לבצע אותה, קל וחומר שהוא – פרעה הגדול שמנהל את העולם – מחובר בחבל ישיר למעלה.

בעומק יותר וזו נקודה נפלאה: פרעה האדיש, הרגיש **קשר עמוק אל הצפרדע**. היא **שיקפה במידה מסוימת אותו עצמו**. רוב בעלי החיים הם בעלי זהות ייחודית. הם בעלי ערך ומעניקים תועלת חשובה. בעלי חיים חיוביים נותנים תועלת טובה, כמו פרה ועז שמספקים חלב וגבינה, ואילו בעלי חיים מסוכנים נותנים תועלת שלילית בדרכם. הקב"ה עושה דין עם הרשעים באמצעות נחש ועקרב, כמאמר חז"ל "לא הנחש ממית, אלא החטא ממית".

אבל הצפרדע נראית כיצור **חסר זהות וחסר ערך**. כמו שאומרים בצבא: "לם-לם", "לא מועיל ולא מזיק". היא נתפסת כיצור מיותר שאינו תורם לבריאה ודבר לא היה חסר בלעדיה. הקיום שלה מחזק את האדישות הקרירה של פרעה, לפיה אין כלום כי לא היה כלום ולכן נוצרו בעלי חיים שוליים כאלו שאינם מספקים שום תועלת. אחרי הכול, **אם יש יוצר ומתכנן – למה נבראה הצפרדע?**⁴

³ אלי ויזל כתב על השואה: "ההיפך מאהבה אינו שנאה, אלא אדישות. ההיפך מאמונה אינו כפירה, אלא אדישות". שכן בעוד שהשואה והכופר הם אוהבים בדרך אחרת, האדיש מוחק את עצם האהבה והאמונה.

בדיחה: שדכן הציע נערה לפני בחור. השדכן הילל ושיבח אותה ורק רמז שיש לה בעיה קטנה: "היא לא שומעת טוב". הבחור הגיב בביטול: "לא אכפת לי". השדכן הוסיף שהיא טיפוס קצת עצבני. הבחור אמר שוב: "לא אכפת לי". השדכן סיפר שאבא שלה בתקופה כלכלית לחוצה ושוב: "לא אכפת לי". "איך לא אכפת לך?" - "התרגז השדכן. - "לא אכפת לי, אכפת למי שיתחתן אתה..."

⁴ מעניין להעיר בהשגחה פרטית כי בעולם המדע נקשרת הצפרדע עם אדישות וסתמיות. אחד הכלים להבנת תופעת האדישות, מפורסם בתור "ניסוי הצפרדע המתבשלת": לפני כמאה חמישים שנה נערך מחקר בגרמניה שטען כי אם נכניס צפרדע לתוך סיר מים פושרים ונעלה את הטמפרטורה בהדרגה, ובכל כמה דקות נרים את החום עוד רבע מעלה, הצפרדע תסתגל לרמות החום החדשות ותגלה אדישות כלפיהן. היא לא תמלט את עצמה וכשהחום יגיע לרמת כויה חמורה - היא תמות בפנים.

לטענת עורכי המחקר, הצפרדע היא בעל חיים סתגלני שמגיב באדישות לשינויים ולכן משכנעת את עצמה שלא קרה דבר, ועד שתופסת במה מדובר – נהיה מאוחר מדי. המשל הפך כלי להסביר את הדרך בה עובדים דיקטטורים. כל מה שהם צריכים כדי להרגיל את העם לזוועות ולהפוך אותו לאדיש כלפיהם הוא לעשות את זה לאט ובהדרגה. וככה אנחנו הופכים להיות סתגלנים כלפי השינויים ולקבל אותם כמציאות מובנת מאליה.

לפתע קפצה הצפרדע מהמים והממה את פרעה: הצפרדע **שלו** - זאת שהיוותה השראה לאדישות הקרירה שבו – מצייתת בהתלהבות לציווי ה' ומנתרת במסירות נפש לתוך התנורים הלוהטים של מצרים. כאן פרעה חטף סטירת לחי מצלצלת. כל תפיסת העולם שבנה – התמוטטה כמגדל קלפים. פתאום הבין שהעולם כולו הוא התגלות של מעלה.

להאיר לשלמות העניין: בעוד שפרעה הביט על הצפרדע כגורם חסר ערך, כיום מעניקה הצפרדע תרומה משמעותית למדע וישנם פיתוחים חשובים המבוססים עליה, מה שמחזקת עוד יותר את הרעיון שהובא כאן, כי כל יצור ולו השולי ביותר – נושא שליחות ותרומה עצומה לחיים. יש זן שנקרא "צפרדע רפואית" המשמשת לניסויים רבי משמעות. תאי הצפרדע יכולים להצמיח מחדש אצבעות ורגליים שנקטעו – והבנת הדרך בה מתרחש התהליך, יכולה להעניק תרומה עצומה לאדם.

4. ליקוטי שיחות כא/40: בכפירה של אומות העולם, ישנן כמה דרגות ומהן: אלו שמודים במציאות ה' ... אבל הם כופרים בכך שההתהוות והקיום של הנבראים תלוי בקב"ה. כמו שאמר פרעה (יחזקאל כט, ג): 'לי יאורי ואני עשיתיני'. אני עשיתי את עצמי.

על כך הגיע המענה במכת הצפרדע: בעלי החיים בעולם נחלקים לשלוש קבוצות: אלו שנותנים תועלת חיובית, אלו שנותנים תועלת שלילית ואלו שאינם נותנים לכאורה כל תועלת. ובעוד ששני הסוגי הראשונים מעידים על מציאותו וכבודו של הבורא, הסוג האחרון אינו מבטא את העובדה או אפילו האפשרות, שישנו אומן שעשה את הבריאה. וזהו שאמרו חז"ל: 'אילולי הצפרדע היאך היה פורע מן המצריים! היא מציאות שאין לה לכאורה כל תכלית - וכאשר הצפרדעים הלכו בשליחותו של הקב"ה, הדבר שבר את קליפת מצרים וגרם ל'ידעו מצרים כי אני ה', התגלה שהם מתנהלים משם הוי'.

עד כאן דיברנו על פרעה, אבל האמת היא, שכולנו קצת פרעה. קצת כופרים שקטים שממעייטים בערך עצמנו. **אנו מאמינים גדולים בקב"ה, אבל מאמינים קטנים בערך שלנו לפניו.** זה קרה כביכול אפילו לגדול הגדולים. שמעתי פעם מהרב יונתן זקב אבחנה עצומה. השאלה הראשונה ששואל משה בסנה היא לא "מי אתה שמתגלה אלי מהשמים", אלא "**מי אנוכי** שאלך אל פרעה". משה מאמין גדול במציאות ה', אבל אינו מחבר זאת למציאותו שלו. ה' נראה גדול מדי בשביל להתעסק עם יצורים קטנים ממנו.

התורה יוצאת מכליה כדי לומר לכל אחד ואחת: אינך מספר סתמי, אינך חוליה בתוך שרשרת גדולה, אלא עולם מלא: יצור ייחודי בעל שליחות אישית משלו, שעליו עומד העולם. הקב"ה מפגין זאת בכך, שנברא אדם יחידי: בעוד שכל בעלי החיים נבראו ביחד, אדם הראשון נברא יחידי והיה לבדו בעולם. כך ממשיך הקב"ה ומעניק לכל אדם פנים ייחודיות וטביעת אצבעות משלו, כדי לומר: אתה העולם כולו. אין עוד אחד כמוך ואינך בטל בשישים.

מדובר בהבנה קריטית, שהיא ההבדל בין חיוניות נלהבת ובין ההיפך. דיברנו פעמים רבות על רגע ההצלה של יוסף. הרגע שמנער אותו מהשקיעה בגלות מצרים. הוא כמעט נכנע בפני אשת פוטיפר, אבל רואה דמות דיוקנו של אביו. הסברנו כי דמות דיוקנו של יעקב הייתה דומה לאדם הראשון, וכשיוסף רואה את דיוקן אביו, הוא רואה דרכו את ראשון האנושות ומבין שהוא **עומד במקומו!** כמו שאדם הראשון היה יחיד בדורו ומוטט את העולם כולו, כך יוסף עומד במקומו ויכול להחיות את העולם כולו.

אותו מסר מטלטל את אסתר המלכה ומוליד את האישה שהצילה את עם ישראל מהגזירה החמורה בתולדותינו. בתחילת הסיפור, אסתר היא דמות כנועה ונחבאת אל הכלים שמקבלת הוראות ממשרתי המלך וממרדכי (להבדיל). לפתע מגיע רגע הלידה שלה והיא מתנוצצת כמלכה מושלמת. היא מתהפכת ומעניקה הוראות למרדכי ("לך כמוס את כל היהודים"), לבעלה המלך ולהמן ("בוא המלך והמן אל המשתה"). זה קורה אחרי שהיא שומעת ממרדכי משפט אחד: "ומי יודע אם לעת כזאת הגעת למלכות". אסתר תופסת שהיא נבחרה מהשמים להיות כאן. היא לא נפלה כאן במקרה ובטעות, אלא נשלחה בכוח עליון להציל עמה ואז נאזרת כוח וגבורה – לא בכוחותיה שלה, כי אם בכוח המשלח.

מה המסקנה? בעוד שיש חושבים שהחטא המסוכן הוא גאוה, הבעש"ט מדגיש שלא פחות מסוכן היא **השפלות**. כנגד תפיסה זו, הדגיש רבנו ריבוי פעמים את דברי הרמב"ם "לעולם יראה אדם את העולם שקול, עשה מצווה אחת, הכריע עצמו והעולם כולו לכף זכות והביא ישועה והצלה" בקרוב ממש.

כתר שם טוב קמה: רוב ענוותנותו של האדם גורם שנתרחק מעבודת ה'. שמצד שפלותו אינו מאמין כי האדם גורם על ידי תפילתו ותורתו שפע לכל העולמות, וגם המלאכים ניזונים על ידי תורתו ותפילתו, שאילו היה מאמין זה כמה היה עובד ה' בשמחה וביראה מרוב כל... האדם ראוי לשים לב כי הוא 'סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה' וכל תנועותיו ועסקיו ודבורו עושה רושם למעלה.

בהערה⁵ הובא סיפור נדיר בעוצמתו.

כתיבת הדרשות והשיעורים והפצתם באופן חופשי מתאפשרת בתמיכתם של שלוחי הרבי ברחבי תבל

ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי
ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי
להצלחה רבה בכל ענייניהם
ולעילוי נשמת מרת
שיינא בעשא בתיה בת יוסף דב

⁵ בחודש אדר תשס"ח, ישבתי בחדר העבודה בצעירי חב"ד, ליד ידידי, השליח הרב שמואל רסקין מחולון. בשעת הצהריים שמוליק הכריז שהוא יוצא לחתונה. "לאיזו חתונה אתה יוצא בשלוש בצהריים?". הוא ענה מילים כמותן לא זכיתי לשמוע: "אוהו, אני הולך לחתונה בה הרבי יהיה השושבין שיוביל את החתן לחופה". זה הסיפור המדהים מאחורי החתונה: החתן, דוד סייארס, חבר בקהילה של הרב רסקין בחולון. סבו של החתן היה תעשיין טקסטיל מצליח בעיראק ועלה ארצה אחרי קום המדינה. עסקיו התרחבו והוא עזב את הארץ ועבר לאינדונזיה, לשטח האי באלי. הוא עבר עם אשתו וילדה קטנה בשם חנה. אינדונזיה היא המדינה המוסלמית המאוכלסת בעולם ולחנה הקטנה לא היה סיכוי יהודי. היא בגרה והתחתנה עם שכן מוסלמי אדוק ונולדו להם שלושה ילדים. הגדול הוא דוד, מיודענו. חנה לא ידעה הרבה על היהדות, אבל רצתה לשמר את הזהות היהודית של הילד. היא שלחה אותו לבית ספר קתולי, כדי שיזכור שהוא שונה מאביו... דוד התקרב לגיל בר מצווה וחנה הייתה מיוסרת. היא חלמה לראות אותו עולה לתורה, אבל לא היה לה מושג איך לעשות זאת. אבא שלו הוא מוסלמי אדוק שלא בקי בטעמי הפטרה... סמוך לביתם היה בית כנסת קטן, שנפתח רק ביום הכיפורים והסמל היחיד עליו הוא ציור מגן דוד מבחוץ. הדת היהודית אינה מוכרת באינדונזיה ואסור לנהל בית כנסת באופן רשמי, רק באופן חצי-רשמי כזה. חנה הרגישה צורך עז לפרוק את ליבה ונכנסה להתפלל. היא גילתה מקום מוזנח ועבדה שעות ימים כדי לנקות את המקום. על אחד השולחנות מצאה תמונה של הרבי מליובאוויטש. חנה הביטה בתמונה וקראה מעומק לבה: "רבי יקר, אתה דואג ליהודים בכל העולם, אני מתחננת שתדאג גם לדוד שלי. נכון שאני לא ראויה לחסדים, אבל דוד לא אשם, הוא עוד לא התחיל את החיים ואני רוצה להעניק לו את האפשרות להיות יהודי כשיגדל". בערב יצאה מבית הכנסת וגילתה מחזה שלא מן אינדונזיה: בפתח עמד חסיד מזוקן בשם ר' דוד סקורדר. הוא סוחר יהלומים מלונדון, שקיבל בעבר הוראה מהרב, בכל מקום בו מבקר לרגל עסקיו להתעניין במצב הקהילה. העסקים הם רק כיסוי על העסק הרוחני שממתין שם. כשסקורדר הגיע לבאלי, תהה כיצד לתרום שם. מדינה מוסלמית, ללא קהילה יהודית עם איסור להפעיל בתי כנסת. לבסוף החליט לחפש את מבנה בית הכנסת. הוא ראה מבנה קטן עם סמל מגן דוד ובדיוק כשבא לפתוח את הדלת, מצא אישה שזקוקה לעזרה שלו. סקורדר לקח את דוד ללונדון, הכין אותו לבר המצוה, הטקס התקיים בבית חב"ד בנגקוק במעמד קהל גדול, והנה חלפו השנים ודוד זוכה להקים בית יהודי בארץ ישראל.